

TIDSKRIFT FÖR POLITISK FILOSOFI
NR 1 2011 | ÅRGÅNG 15

Bokförlaget THALES

Torbjörn Tännsjö

I VÅRT FORSKNINGSPROJEKT kring hedersrelaterat våld, och de problem sådant ger upphov till i medicinska sammanhang, har jag tänkt mig att man, innan man tar ställning till hur man ska bemöta de föreställningar som ligger bakom våldet, bör försöka förstå dem – som förnuftiga. Jag tror alltid att det, som en grov tumregel, är klokt att försöka förstå andras beteende som förnuftigt. Bara i nödfall bör man tillgripa hypoteser om galenskap eller inneboende ondska. I det sammanhanget ska mitt resonemang alltså förstås. De normativa frågorna har jag ännu inte formulerat mig kring, som t. ex. om det kan vara försvarligt att »kompromissa» med sådana föreställningar och t. ex. utfärda intyg om en kvinnas oskuld, för att skydda henne mot hotande hedersrelaterat våld.

Bauhn och Demirbag-Sten har rätt i att jag försöker förstå också ett sexualiserat och våldsamt handlingsmönster som en typ av en mera generell hedersmoral. Jag finner också att det finns förvånande rester av sådan hedersmoral i vårt samhälle. Bauhn och Demirbag-Sten har ingen förståelse för mitt sätt att resonera. Så här skriver de:

TT vill »fördjupa förståelsen av det fenomen, som har omtalats som hedersrelaterat våld». För honom innebär detta att först beskriva det hedersrelaterade våldet som relaterat till en »hedersmoral», och sedan notera att »hedersföreställningar är ett utbrett fenomen i alla samhällen». Märk väl glidningen i två steg här. Diskussionens utgångspunkt är *hedersrelaterat våld*. Men TT glider snabbt vidare till det mer allmänna *hedersmoral*, för att sedan göra ytterligare en glidning till *hedersföreställningar*. Därmed förväntas den som finner något anmärkningsvärt med hedersvåld hamna i den besvärande situationen att behöva ta avstånd från hedersföreställningar i allmänhet.

Det är ett besynnerligt resonemang. Det är till sin syftning anti-

intellektuellt. Om vi ser att det hedersrelaterade våldet existerar i ett sammanhang av föreställningar, där vissa liknar sådana som vi själva hyser, bör det stämma till eftertanke. Vi bör tänka noga över de likheter vi kan finna – inte blunda för dem. Är de verkligen helt oskyldiga? Samtidigt som vi håller den frågan öppen kan vi förstå ta bestämd ställning mot hedersrelaterat *våld* som det uppträder i vårt samhälle.

Det är onekligen så att den våldsamma sexualiserade hederskultur, som finns som ett resultat av invandring från vissa håll i världen, är ett problem inom det svenska samhället och den svenska sjukvården. Hur detta problem ska hanteras, är emellertid en annan fråga. Även om man »tar ställning» emot sådant våld, och önskar se det eliminerat, är det inte särskilt klart vilka åtgärder som bäst främjar detta mål. Vi avser att återkomma till den frågan inom projektet. Men frågan hur denna våldsamma hederskultur ska förstås, kvarstår. Jag tror det går att se den som förnuftig, både för individer och för grupper, i vissa samhällen. Det är väl detta Bauhn och Demirbag-Sten kallar en »relativisering» av fenomenet.

I denna relativisering ger mig emellertid Bauhn och Demirbag-Sten rätt. Det innebär att vi, om man skalar bort retoriken, är ense på en viktig men kontroversiell punkt. I vissa sammanhang kan en våldsam hederskultur vara förnuftig.

Ändå är vi ense. Hur är det möjligt? Jo Bauhn och Demirbag-Sten menar att sådana samhällen, där den våldsamma hederskulturen har en förnuftig plats, *i sig* är illegitima. Därmed skulle mitt »försvar» för våldsam hederskultur, med hänvisning till att den är förnuftig i vissa sammanhang, falla. Det jag relativiserar till är i sig oförnuftigt.

I vilka samhällen har en våldsam hederskultur varit förnuftig? Om vi lånar Thomas Manns metafor och kikar ner i historiens djupa brunn så finner vi sådana samhällen på många håll – men de utgör inget universellt fenomen. Vi finner dem i den isländska sagans värld, i Homeros värld, på Balkan, i vissa samhällen i Sydamerika, o.s.v. Vi har sett dem återkomma i vår tid i länder som sönderfallit genom inbördeskrig, bl. a. just på Balkan. Deras existens erbjuder en intellektuell utmaning. Man kan ha svårt att förstå hur det kan

vara förnuftigt för vare sig grupper eller individer att hålla sig med beteendemönster så destruktiva som dessa. Ändå tror jag alltså att det finns förklaringar tillgängliga, som har den fördelen att de just utgår ifrån att människor är någorlunda förnuftiga då de håller fast vid dessa vanor. De är som du och jag som läser detta. Detta ifrågasätter alltså inte Bauhn och Demirbag-Sten, så jag ska inte upprepa mitt resonemang. Men de hävdar att dessa samhällen i sig är illegitima. De borde inte ha fått existera. Snarare än att klamra sig fast vid sin våldsamma hederskultur borde människor ha ändrat sina samhällen så att den våldsamma hederskulturen hade förvandlats till en atavism.

Detta är vackert tänkt men historiskt naivt. Bauhn och Demirbag-Sten har förstås rätt i att det har funnits bättre alternativ. Det finns alltid bättre alternativ till vilken som helst rådande ordning. Hade det blivit rödgrön majoritet i senaste riksdagsvalet hade vi bott i ett bättre Sverige i dag. Denna skillnad är dock inte särskilt betydande, får man nog medge. Och förekomsten av *aningen* bättre alternativ är inte nog för att mitt resonemang ska falla. Sådana har nog förelegat också i samhällen som praktiserat en våldsam hederskultur. Vad Bauhn och Demirbag-Sten måste visa är att det för de människor, som hankar sig fram i en svår historisk period med hjälp av sin våldsamma hedersmoral, hade funnits *radikalt* bättre lösningar, möjliga för dem att åstadkomma. Jag tror Bauhn och Demirbag-Sten har fel på den punkten.

Visst är det bra när Hobbes problem faktiskt får en lösning, men hans problem har inte alltid (haft) en lösning. Jag tror i själva verket att det är lättare att förklara varför människor misslyckas med att lösa Hobbes problem, när de gör det, än att förklara varför de lyckas, då det ändå sker. Steget från allas krig mot alla till en välordnad stat erbjuder i sig svåra koordinations- och incitamentsproblem, men detta måste få vara ämnet för en annan betraktelse.

Om jag har rätt i min förmodan att också en våldsam och sexualiserad kollektivistisk hederskultur (vad Bauhn och Demirbag-Sten föredrar att kalla en *tribalistisk skamcentrerad sexualmoral*) kan vara förnuftig i det sammanhang där den fått fäste – alltså i min relativisering av den våldsamma hederskulturen – så kan vi alltså se på

utövarna av denna kultur som förnuftiga människor, vilka i princip bör vara mottagliga för förnuftiga resonemang. Vi behöver inte karaktärisera dem som galna eller onda utan vi kan resonera om olika förhållningssätts funktion i olika samhälleliga sammanhang. Samma slags förnuftiga överväganden, som fått dem att tillgripa våld för att rädda sin heder och undgå skam i ett sammanhang, borde kunna få dem att överge dessa vanor då de blivit dysfunktionella i det sammanhang där de nu vistas.

→

Torbjörn Tännsjö